

НАЦІОНАЛЬНА ТА РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

УДК 338.532(477)

О.В. Лозова

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЦІНОВОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ПОТРАСІНЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

У статті розглянуто особливості державного регулювання цінової політики в умовах сучасних соціально-економічних потрясінь національної економіки України. Досліджено світовий досвід ціноутворення та державної підтримки вітчизняної економіки і можливості запровадження цього досвіду для національної економіки України.

Ключові слова: державне регулювання, цінова політика, ціноутворення, національна економіка, соціально-економічний розвиток, соціально-економічні потрясіння.

Постановка проблеми. В сучасних ринкових умовах функціонування національної економіки важливим інструментом державного регулювання соціально-економічних процесів є ціна та цінова політика. Процес формування ціни – це провідний важіль господарського механізму, який реалізується у взаємодії між попитом та пропозицією та обслуговує всі етапи розширеного суспільного відтворення.

Сучасна національна соціально-економічна криза продемонструвала кризу ідеології ринкового фундаменталізму та ідеї ліберального саморегулювання ринку та по новому змусила переоцінити роль державного регулювання цінової політики як інструменту подолання наслідків соціально-економічних потрясінь національної економіки України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню питань державного регулювання цінової політики національної економіки присвячені роботи багатьох зарубіжних та вітчизняних учених: Ж.-Ж. Ломбер, Д. Рікардо, Ф.Кене, А. Маршалл, П. Самуельсон, Дж. Робінсон, А. Пігу. Сутність і проблеми ціноутворення в умовах економічної трансформації досліджені в працях Т. Бєня, В.Бугулова, В. Князева, В. Міщенко, Т. Нейгла, Р. Холдена та ін. Безпосередньо дослідженню проблем формування цінової політики підприємства присвячено роботи М. Виноградського, С. Дугіної, В. Корінева, І.Ліпсіца, Р. Ноздрьової, Т. Слепньової, О. Цацуліна, Е.Уткіна, Н. Яковлева та ін.

Проте, не дивлячись на значний об'єм досліджень в галузі державного регулювання цінової політики та ціноутворення, не всі аспекти цієї проблеми достатньо розроблені. Крім того, щоб успішно працювати на ринку органи державного регулювання та управління мають проводити ефективну політику розвитку, однією з складових якої є цінова політика. Невідповідність існуючого теоретико-методичного інструментарію формування цінової політики запитам практики актуалізує необхідність його удосконалення.

Досліджуючи сутність та роль ціни в ринкових умовах господарювання слід зазначити, що її природа вимагає комплексного підходу, що враховує як витратну теорію вартості, так і ринкову концепцію. Відповідно до цього, ціна – це об'єктивна

економічна категорія, яка є інструментом управління соціально-економічними процесами в національній економіці і являє собою відображення корисності товару для споживача та при цьому орієнтується на покриття його вартості, а також ураховує усі види витрат на виробництво і просування даного товару до кінцевого споживача.

Виходячи з того, що держава виникає і розвивається внаслідок необхідності задоволення певних соціальних потреб, котрі не можуть бути задоволені будь-яким іншим способом, то можна стверджувати, що держава тісно пов'язана із своїм суспільством та його потребами на даний історичний період, саме тому ціна є тим самим індикатором розвитку країни та рівня якості життя населення.

У процесі дослідження цінової політики держави, на нашу думку, необхідно відповісти на головне питання про те, чиї і які саме потреби повинна задовольнити сучасна держава?

По-перше, сучасна держава має створити передумови для того, щоб її громадяни мали змогу забезпечити себе та свою сім'ю всіма необхідними благами не вдаючись до державної допомоги. І лише ті громадяни, котрі з тих чи інших причин не зможуть утримувати себе (хвороба, старість), повинні одержувати від держави соціальну допомогу для того, щоб вести гідний спосіб життя. Для виконання цих завдань держава має проводити активну цінову політику, щоб не допустити зубожіння свого населення.

По-друге, сучасна держава активно бере участь у процесах суспільного розподілу та перерозподілу новоствореної вартості. При цьому центральне місце відводиться так званій «ціновій політиці», котра реалізується за допомогою ефективної системи оподаткування та формуванням соціально орієнтованого бюджету. Оскільки цінова політика чинить значний вплив на формування реальних доходів населення та на рівень їхнього життя і найбільш повно характеризує реальний стан дотримання в країні принципу соціальної справедливості.

Світовий досвід засвідчує, що кожна демократична держава, яка прагне мати в суспільстві соціальний мир і злагоду, постійно удосконалює систему ціноутворення у напрямі повної узгодженості інтересів усіх верств населення.

Зарубіжний досвід свідчить, що державне регулювання цін застосовується у всіх країнах не залежно від рівня їх ринкового саморегулювання. Ступінь і форми державного втручання в процеси ціноутворення залежить від стану соціально-економічного розвитку країни, питомої ваги державного сектору, ступеню розвиненості приватної власності, рівня монополізації та конкуренції, інтенсивності інформаційних процесів та багатьох інших факторів. Так, в нашій державі в умовах соціально-економічних потрясінь держава безпосередньо втручається в самий механізм ціноутворення, компенсуючи нездатність ринку до повноцінного саморегулювання та утворення рівноважних цін. В умовах розвиненої ринкової економіки при стабільності та розвиненій грошово-фінансовій системі державне регулювання цін обмежується лише відповідним впливом на передумови та побічні наслідки вільного ціноутворення. При цьому більшість країн світу здійснюють регулювання цін лише на певні товари та послуги, які мають особливе значення для населення (електроенергія, водопостачання, автоперевезення, поштові послуги та ін.).

Державне регулювання цін в національній економіці України має досить складну та розповсюджену систему органів ціноутворення, до якої входять загальнодержавні та відомчі установи. До першої групи належать Кабінет Міністрів України та Міністерство економіки, а до другої – управління з питань цінової політики на всіх рівнях державного управління.

До повноважень Кабінету Міністрів України у сфері ціноутворення належать:
здійснення в країні державної політики цін;
визначення переліку продукції, товарів і послуг, державні фіксовані та регульовані

ціни і тарифи на які затверджуються відповідними органами державного управління;

визначення повноважень органів державного управління в галузі встановлення і застосування цін (тарифів), а також щодо контролю за цінами та тарифами.

Поряд із цим Кабінет Міністрів України своїми постановами затверджує мінімальні ціни на цукрові буряки та на цукор, мінімальні ціни на вітчизняні та імпорتنі горілку і лікєро-горілочані вироби, склад витрат підприємств житлового господарства, що входять до квартирної плати, тощо.

Діяльність Міністерства економіки у сфері державного регулювання цін та ціноутворення спрямована на реалізацію цінової політики в національній економіці, аналіз та прогнозування майбутньої динаміки цін та тарифів, а також розроблення відповідних пропозицій щодо регулювання цін і зменшення рівня інфляції.

Основні повноваження у сфері ціноутворення надані місцевим органам виконавчої влади, що дає їм змогу оперативно, з урахуванням місцевих особливостей проводити в життя цінову політику держави. Їхні управління з питань цінової політики регулюють: ціни на паливно-енергетичні ресурси (вугілля, газ скраплений, торф паливний та ін.), що відпускаються населенню для побутових потреб; граничні рівні рентабельності та торговельні надбавки на дитяче харчування; тарифи на платні послуги, що надають лікувально-профілактичні державні і комунальні заклади охорони здоров'я; граничні рівні торговельних надбавок на окремі вітчизняні та імпорتنі лікарські засоби і вироби медичного призначення, а також встановлюють тарифи на перевезення пасажирів і вартість проїзних квитків у міському пасажирському транспорті (метрополітені, автобусі, трамваї, тролейбусі); тарифи на виробництво теплової енергії, на послуги водопостачання та водовідведення та ін. [2].

Для більш детального аналізу сутності та природи державного регулювання цінової політики розглянемо досвід зарубіжних країн, а також можливість запровадження такого досвіду для національної економіки України. Державне регулювання цін в провідних країнах світу здійснюється у відповідності до законодавства цих країн. Так, наприклад, у Франції — Постановою про лібералізацію цін, у Швеції — Законом про ціни, у США — Антитрестовськими Законами Шермана та Клейтона, а також Законом про фермерські ціни (1985 р.), в Італії — Законом з контролю за цінами. В Україні цей процес регламентується законами «Про ціни та ціноутворення» (1990 р.), «Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності» (1992 р.), та «Про місцеве самоврядування в Україні» (1997 р.) з відповідними змінами та доповненнями [6].

У ряді зарубіжних країн створена правова основа державного регулювання цін, яка включає пряме і непряме регулювання цін.

До форм прямого регулювання і контролю цін, які застосовуються за кордоном, відносять:

- встановлення державою цін на ряд товарів і послуг (електроенергетики, зв'язку, транспорту, медикаментів, деяких видів продовольства, сировини та інші);

- ухвалення законів про ціни, недобросовісну торгівлю, мінімальні ціни та інші. Наприклад, ряд штатів США мають закони про недобросовісну торгівлю, які забороняють роздрібним підприємствам продавати продукцію за цінами нижче за витрати плюс встановлений відсоток;

- заборона цінової дискримінації. Наприклад, в США Закон Робінсона-Патмана забороняє виробникам та оптовим продавцям - учасникам каналів збуту товарів аналогічної якості використовувати різні ціни, оскільки це може зашкодити конкуренції. Ціни повинні об'єктивно визначатися умовами реалізації і бути однаково доступними для всіх конкуруючих учасників збуту;

- обмеження можливостей угод про ціни в межах антимонопольного законодавства по горизонталі та вертикалі;

На державному рівні часто розробляються стандарти допустимої поведінки в ціновій рекламі, що включають різні правила. Наприклад, продавець не може рекламувати зниження ціни, якщо первинна ціна останнім часом не пропонувалася покупцям на регулярній основі. Забороняється реклама за принципом «заманювання і перемикання», при якій покупців заманюють в магазин за допомогою реклами товарів за незвично низькими цінами, а потім оголошують, що товар кінчився або він низької якості.

Методи прямого регулювання цін державою розрізняються по країнах. Розглянемо прогресивний досвід цінового регулювання в деяких країнах світу.

Так, уряд США ще з 70-х років минулого століття почали запроваджувати в практику пряме регулювання цін на внутрішньому ринку як інструмент подолання надмірної інфляції в країні. В короткостроковому періоді пряме регулювання цін спрацювало як каталізатор і сприяло стабілізації економіки країни в цілому: знизилась оптові та роздрібні ціни, збільшилася зайнятість населення, почав швидко зростати ВВП. Проте, дуже швидко позначилися негативні наслідки централізованого регулювання. Заморожування цін і заробітної плати обмежувало міжгалузевий перелив капіталів, гальмувало інвестиційну політику, знижувало рівень ділової активності, стримувало зростання доходів.

Пряме регулювання цін використовувалось в США і в наступні роки і стосувалися вони, перш за все, внутрішніх цін на енергоносії, які, через збільшення імпорتنих цін на нафту, нафтопродукти і природний газ, зростали високими темпами, стимулюючи розкручування інфляції. При цьому, контроль над цінами стримував виробництво, стимулював споживання, гальмував технологічні досягнення і збільшував залежність від енергетичного імпорту.

На сьогоднішній день адміністрація США, обмежує використання прямого регулювання цін і активно використовує методи непрямого регулювання. Основні напрями непрямого регулювання цін в США наступні:

- кредитно-грошова політика, спрямована на регулювання облікової ставки федеральних резервних банків;
- федеральні закупівлі товарів і послуг;
- податкова політика.

Ці вище зазначені напрямки державної політики ефективно використовуються в умовах розвинутої ринкової економіки США та впливають на співвідношення попиту і пропозиції на внутрішньому ринку і визначають базові пропорції обміну та рівня цін.

А пряме державне регулювання цін використовується лише в тих галузях економіки, які за антимонопольним законодавством є високо монополізованими галузями і отримують при цьому над прибутки.

Також варто зазначити передовий досвід США в державному регулюванні цін на продукцію аграрного комплексу. В межах федеральних сільськогосподарських програм, фермери, які займаються вирощуванням зернових, отримують від міністерства сільського господарства США позики. Зібраний врожай вони можуть продавати за ринковими цінами та розраховуватися за ці позики частиною виручки. Якщо ринкові ціни опускаються нижче рівня цін, встановлених конгресом, фермер може продати врожай державі за цими контрольними цінами, розраховуватися за позики і отримати виручку. Такий механізм діє і в молочній промисловості. При цьому, держава намагається підтримувати співвідношення між цінами на сільськогосподарську продукцію та товарами, що купують фермери. Державний контроль за цінами

здійснюють антимонопольні органи міністерства юстиції та Федеральна торгова комісія. Всього в США держава регулює від 5 до 10% цін [5].

Досить цікавим є досвід регулювання цін та ціноутворення в Японії, оскільки в цій країні заборонено встановлювати несправедливо монопольні як високі так і низькі ціни.

Держава проводить заходи для одночасного підвищення цін в тих галузях, де обсяг виробництва перевищує 6 млрд. йен. В Японії досить розвинута діяльність антимонопольного комітету, яка постійно слідкує за підняттям рівня цін і якщо в галузі більше двох фірм на протязі трьох місяців підняли ціну приблизно на одну й ту саму величину, то Антимонопольна Комісія по справедливим угодам має право вимагати від них звіту про причини такого підвищення, а при необхідності може почати розслідування.

Функції регулювання економіки та цін в Японії здійснюють міністерства та відомства, які наділені не тільки виконавчою, але і законодавчою владою. Пряме регулювання цін здійснюється в базових галузях: вугільній промисловості, атомній енергетиці, чорній металургії, в сфері комунальних послуг, на транспорті та підприємствах зв'язку, у фінансовій сфері, сільському господарстві, сферах охорони здоров'я та освіти. В цілому регулюється близько 20 % споживчих цін.

Також як і в США особлива увага приділяється ціноутворенню на продукцію сільського господарства для підтримки фермерів. Парламент визначає закупівельні та продажні ціни на продукцію першої необхідності, такі як рис і пшеницю, на м'ясні і молочні продукти. На інші важливі сільськогосподарські продукти встановлюються рекомендаційні ціни, яких добровільно дотримуються торговці. Ціни на цукор і картоплю контролюються за допомогою спеціального механізму цінової стабілізації, який передбачає оприлюднення державними установами інформацію про рівень продажних цін, передбачувані обсяги виробництва і збуту.

Крім того, для підтримки цін на рівні, що забезпечує прийнятну рентабельність сільгоспвиробникам, використовуються також і такі обмеження, як квоти на імпорт м'ясопродуктів, цукру, шовку-сирцю, апельсинів та інших продуктів. У практиці ціноутворення Японії застосовується також створення буферних запасів в періоди спаду цін і розпродаж товарів (м'ясних і молочних продуктів) з цих запасів в періоди зростання цін.

За умов стабілізації уряди розвинутих країн продовжують здійснювати регулювання цін на товари та послуги, що мають особливе значення для підтримки життєвого рівня населення. У Франції, де повна лібералізація цін була досягнута ще в 1986 р., сьогодні під контролем держави перебуває до 20 % цін на споживчі товари та послуги, а в Канаді і США — у межах 5 — 10 % [2].

Таким чином, можна сказати, що в США та Японії не зважаючи на розвинуту ринкову економіку цінове регулювання не дестабілізує, а навпаки, підвищує роль держави та є ефективним механізмом регулювання соціально-економічного розвитку національної економіки та сполучною ланкою між державою, підприємствами та населенням. При цьому використовуються в переважній більшості методи непрямого регулювання цін, яке полягає не у встановленні конкретної ціни на певний товар або послугу, а у впливі за допомогою економічних заходів на прийняття товаровиробниками оптимальних рішень відносно цін, надання ним податкової допомоги, розробці правових норм і законів ціноутворення. Цілі державного регулювання полягають в тому, щоб не допустити інфляційного зростання цін в результаті виникнення дефіциту, різкого подорожчання сировини та палива, монополізму виробників.

На жаль, в Україні в умовах сучасних соціально-економічних потрясінь, так і не сформована довгострокова концепція цінової політики національної економіки України. З самого початку незалежності нашої країни та проведення соціально-економічних реформ, чіткого уявлення про цілі та методи державного регулювання цін в економіці, що трансформується, в керівництва країни не було через відсутність вітчизняних теоретичних розробок з цього питання.

Реформатори поклали ціноутворення на ринок і не допускають будь-якого втручання держави в цей процес. В умовах глобалізації, пануюча ліберальна модель зумовила виникнення унікального за масштабом дисбалансу між грошовим і матеріальним компонентами світової економіки. Звідси і величезна амплітуда коливань товарних цін, яка порушує нестійку рівновагу фондових, валютних і товарних ринків, що і призвело до їх руйнування [5].

Саме тому на сьогоднішній день є такою нагальною є проблема формування довгострокової концепції щодо цінової політики держави та ціноутворення, яка системно узгоджується з політикою доходів, податковою, кредитно-грошовою та іншими ланками економічної політики. При цьому держава має чітко усвідомлювати, які саме провідні та стратегічні галузі вона має захищати від надмірної конкуренції в ринковій економіці, які галузі є монопольним та отримують надприбутки, що є підставою для втручання в їх діяльність Антимонопольного комітету України та які товари і послуги є необхідні для населення і підтримання їхнього рівня та якості життя на достатньо високому рівні.

На нашу думку основною причиною значної диспропорцій в системі ціноутворення національної економіки України є прийнята в основу державного регулювання ліберальна модель ринкового господарства. Не менш важливим фактором є і залежність вітчизняної економіки від зовнішнього попиту на сировину та вартості на основні енергоносії — нафту та газ, яка посилена практикою копіювання рівня і динаміки світових цін, збільшує інвестиційні ризики в обробній промисловості та сільському господарстві. При цьому неможливість визначення довгострокових цін та стратегічно важливі продукти (газ, нафта та електроенергія) для національної економіки України створюють несприятливі умови для планування та прогнозування довгострокових цін на всі інші групи товарів та послуг, що майже повністю нівелює ефективне формування довгострокової концепції ціноутворення в національній економіці України. Відмінності в рівні цін і прибутковості галузей реального сектору практично виключають зацікавленість бізнесу в їх розвитку. Наслідки сучасної деградації виробництва товарів для внутрішнього ринку можна успішно подолати тільки за допомогою імпортозаміщення, поновлення та зростання вітчизняної промисловості шляхом здійснення теоретично та практично обґрунтованої цінової політики держави.

Висновки. Отже, ціна в умовах розвитку ринкової економіки є ефективним інструментом державного регулювання соціально-економічних процесів та виходу національної економіки з економічної та фінансової кризи. Розроблення обґрунтованої, з наукової точки зору, цінової політики як невід'ємної частини загальної економічної та соціальної політики держави є однією з найважливіших складових реформування національної економіки. Головною метою цінової політики держави є відновлення та і розвиток вітчизняного виробництва та його функціонування як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку. Світовий досвід свідчить, що жодна країна не може обійтись без ефективної цінової політики та державному регулюванню цін та здійсненню цінової політики держави неможливе без ефективного контролю за додержанням дисципліни цін. Більшість держав використовують державне регулювання цін для захисту вітчизняної продукції, недопущення в середині країни монополій та відновлення

соціальної справедливості в межах своєї національної економіки. Саме тому Україні для захисту свого вітчизняного споживача необхідно побудувати таку цінову базу, яка б не була так сильно орієнтованою та залежною від світових цін, а в більшій мірі враховувала б особливості вітчизняного ринку. Тому для вирішення соціально-економічних проблем країни необхідно розробити довгострокову науково обґрунтовану концепцію державної цінової політики, яка б ефективно адаптувала світовий досвід у вітчизняну практику.

Список використаної літератури

1. Герасименко В.В. Ценообразование: учеб. пособие / В.В. Герасименко – М.: Инфра – М. – 2005. – 422 с.
 2. Корнієв В.Л. Державне управління ціноутворенням на підприємстві в умовах вітчизняного ринку / В.Л. Корнієв // Держава та регіони. Серія Економіка. – 2004. – №3. – С.76-82.
 3. Пінішко В.С. Ціни і ціноутворення: навч. посібник / В.С. Пінішко – Львів: Магнолія. – 2009. – С. 303.
 3. Тормоса Ю.Г. Ціни та цінова політика: навч. посібник / Ю.Г. Тормоса – К.: КНЕУ. – 2011. – 122 с.
 5. Шкварчук Л.О. Ціноутворення: підруч. /Л.О. Шкварчук – К.: Кондор. – 2010. – 460с.
 6. Філіпішина Л.М. Оцінка ефективності цінової політики підприємства торгівлі з урахуванням факторів цінового ризику / Л.М. Філіпішина // Схід. – 2005. – Вип. №1(67) . – С.33-38.
- Стаття надійшла до редакції 08.04.2015р.

O. Lozova

GOVERNMENT CONTROL OF PRICE POLITICS IN THE CONDITIONS OF SOCIO-ECONOMIC SHOCKS NATIONAL ECONOMY OF UKRAINE

In the article the features of government control of price politics are considered in the conditions of socio-economic shocks of national economy of Ukraine. World experience of pricing and state support of home economy and possibility of input of this experience is investigational for the national economy of Ukraine.

In the modern market conditions of functioning of national economy the important instrument of government control of socio-economic processes are a price and price politics. A process of forming of price is a leading lever of economic mechanism, that will be realized in co-operation bid-asked and serves all stages of the extended public recreation.

A modern national socio-economic crisis showed the crisis of ideology of market fundamentalism and idea of liberal self-regulation of market and on new compelled to overestimate the role of government control of price politics as to the instrument of overcoming of consequences of socio-economic shocks of national economy of Ukraine.

By reason of disproportions the liberal model of market economy is accepted in the system of pricing of Ukraine. Dependence of home economy on external demand on raw material and costs on basic power mediums - oil and gas, that increases practice of printing-down of level and dynamics of world prices, increases investment risks in finishing industry and agriculture. Differences in the standard of prices and profitability of industries real to the sector practically eliminate the personal business interest in their development. The consequences of modern degradation of producing goods for an internal market can be successfully overcame only by means, renewal and increase of domestic industry by

realization in theory and practically reasonable price politics of the state.

Development of reasonable, from the scientific point of view, price politics as inalienable part of general economic and social politics of the state is one of major constituents of reformation of national economy. The primary objective of price politics of the state are renewal and development of home production and his functioning both at the internal and on external market. As world practice, realization of price politics of the state, shows it is impossible without effective control after inhibition of discipline of prices. For a home consumer protection it is necessary to build such price base that would not be so strongly oriented to the world prices, in a greater degree took into account the features of home market. Therefore for the decision of socio-economic problems of country it is necessary to work out scientifically reasonable conception of public price policy, that effectively would adapt world experience in home practice.

Key words: government control, price politics, pricing, national economy, socio-economic development, socio-economic shocks.

УДК 338.24:[339.137:332.1](470.22)

Б. Н. Гечбаия, Л. М. Шимановская-Дианич

ПРИНЦИПЫ И ПОДХОДЫ К ФОРМИРОВАНИЮ РЕГИОНАЛЬНОЙ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ

В статье рассмотрены подходы и методы формирования и оценки региональной конкурентоспособности. Речь идет о конкурентоспособности региона в условиях глобализации, о повышении экономики региона, сохранения и улучшения позиции. Дана характеристика системы региональной конкурентоспособности. Рассмотрены факторы региональной конкурентоспособности. Речь идет о создании имиджа региона, производстве и факторах конкурентоспособности продукции региона, об обеспечении и повышении безопасности региона. Представлены преимущества экономическо-географического положения региона. Речь идет о специализации и месте региона, в системе территориального раздела труда, об инструментах привлечения форм в регион. Рассмотрены вертикальные и горизонтальные формы конкуренции.

Ключевые слова: региональная конкурентоспособность, методы, инструменты, подходы, оценка, процесс.

Постановка проблемы. В традиционной регионалистике проблема собственно межрегиональной конкуренции и конкурентоспособности регионов практически не обсуждалась. В конце 90-х годов началось обсуждение межрегиональной конкуренции не только в связи с экономической теорией федерализма, но и в условиях развития качественно новых информационных технологий конкурентных процессов: глобализации, регионализации и интеграции; в связи с необходимостью поиска новых источников роста региональных экономик, повышения конкурентоспособности национальной экономики и ее элементов.

Конкурентоспособность регионов национальной экономики в условиях новых экономических тенденций конца XX века уже рассматривалась в качестве самостоятельной, актуальной теоретической и практической проблемы регионального развития.